

עלו לב המועדים

הלכות והליכות בענין "חודש סיון – תפילת השל"ה"

חודש סיון

חודש סיון: החודש השלישי למנין החודשים מניסן והתשיעי למנין מתשרי.

בחודש השלישי ביום ראש חודש סיון הגיעו בני ישראל למדבר סיני ושם קיבלו את התורה בהר סיני (שמות יט ב).

מקור השם סיון: השם סיון מקורו בבל והוא נזכר לראשונה במגילת אסתר (ח ט) "ויקראו ספרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדש סיון בשלושה ועשרים בו".

חודש סיון הוא מלך (טור תכח), והטעם: מפני שחג השבועות בו (מהרי"ל שבועות), ולכן הוא יום אחד.

באיזה יום יחול חודש סיון: חודש סיון לעולם לא יחול בשבת (שער אפרים י כט) ולעולם הוא יום אחד, והוא תמיד חודש מלא (ביאור הלכה תכח, מהרי"ל שבועות) ואינו חל אלא בימי "אגרו" (שו"ע תכח ב).

מזל חודש סיון חודש סיון מזלו תאומים (פסיקתא רבתי כ ועוד).

הטעם שנקרא כך: כיון שבחודש סיון נכנסת השמש לראש מזל תאומים וקבוצת הכוכבים השולמים בשמים בחודש זה דומים לצורת תאומים.

תיאור של העונה והטבע בתקופה זו מוצאת את ביטוייה בפסוק (שהש"ר ד ה ז ד) "כשני עפרים תאומי צביה הרועים בשושנים" בעונה זו השושנים בנינות מרהיבות ביופין.

תאומים על פי הרמז: מזל זה מרמז על אחוות הפרט והכלל אחדות הנצרכת לקבלת התורה, כמו שהתאומים מרגישים אם לאחד חי' לא טוב ויכאב לשני כמו כן כל אחד צריך להרגיש צער חברו ולהשתתף בצערו (תפארת שמואל לראש חודש סיון).

תאומים: יש אומרים שזה רמז למשה ואהרן ששניהם שקולים באחד ועל ידם ניתנה תורה לישראל (בני יששכר חודש סיון).

כמו כן רומז על ב' פרצופים על הלומד ועל המחזיק לומדי תורה כמו יששכר וזבולון (ספר אלופי יהוה פרת בראשית).

להתענות ערב ראש חודש סיון

יש נוהגים להתענות במיוחד בערב ראש חודש סיון (פרי"ה תיו, שלי"ה). והטעם: על פי הגמרא בשבת (פו, ב) "בחודש השלישי ויסעו מרפידים ויחנו מה חניה בהר סיני בתשובה אף נסיעתם מרפידים בתשובה" הרי שבערב ראש חודש סיון עשו תשובה (הג"ר זעקיל תלמיד החת"ס).

טעם אחר: כיון שחודש סיון יוצא בימי הספירה וצריך הכנה בתשובה ובתפילה ובתענית קודם יום הקדוש יום מתן תורתנו (מנהגי מהר"ם, ועיין בסידור בית הבחירה עמוד עד).

בספר מנהגי החתם סופר (דף קכ אות א) מובא שבערב ראש חודש סיון היה נוהג על בני ישיבתו להתענות ולקרוא פרשת "יחל משה" בבית המדרש.

תפילת השל"ה

נוהגים להגיד בערב ר"ח סיון תפילת השל"ה שהיא תפילה על הבנים, והטעם: לפי שערב ר"ח סיון הוא זמן המסוגל להתפלל על זרע כשר ובנים ת"ה, כיון שבחודש זה ניתנה תורה ואז נקראים בנים אתם לה' אלוקיכם" (של"ה עניני תפילה פרק נר מצווה).

טעם אחר על פי השאלה במה התעסקו בני ישראל בערב של סיון קודם ביאתם לסיני הרי לא היה להם תורה ללמוד כתוב שהיו אומרים "אהבה רבה" והתפללו שישים להם ולבניהם אהבתו ויראתו, רואים אנו גודל מעלת ימים מרוממים אלו קודם מתן תורה אשר כוחם הסגולי רב מאוד לזכות לנחת דקדושה ואור התורה (בספר ילקוט מנחם בשם חסיד ישיש מלינסק ששמע מהחסיד של הרב הצדק רבי מנחם מנדל מרימנוב שאמר בשמו הקדוש).

בענין אמירתה בשבת

יש אומרים שאין לאומרה בשבת, והטעם: כיון שתפילה זו מבוססת על בקשות ותחנונים אודות הצאצאים ותני בירושלמי (שבת פרק טו) אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת" וכן נפסק בשו"ע (קפה)

שבקשת צרכיו של אדם נאסרת ביום השבת (ספר דרך שיחה פרשת יתרו עמוד ער דכתב לכאורה לא, וכן בספר הליכות חיים בשם הגר"ק).

טעם אחר: לפי שתפילה השל"ה נתקנה ביום ערב ראש הודש סיון דווקא ובשנה שחל ער"ח סיון ביום השבת הקדימו את יום זה ליום חמישי דהיינו ערב ר"ח מוקדם ואז אכן ראוי לאומרו (הגר"ק דרך שיחה פרשת יתרו עמוד ער, וכן ציטט מלשונו בספר גם אני אודך).

יש אומרים: שמותר לאומרה בשבת, והטעם: כמו שמצינו לומר תפילה רבי נחוניא קודם סדר הלימוד כי בקשה על עניינים רוחניים אינה בקשת צרכיו האסורה בשבת (הגרשו"א הליכות שלמה פרק כד יא, אז נדברו למרן הגאון הגדול בנימין זילבר חלק יד סימן כא).

טעם אחר: הדנה כל איסור לבקש בקשות בשבת בקשות של צער קא מיירי. ובקטעי התפילות של בעל השל"ה לא הוזכרו בקשות פרטיות של צער אלא על העתיד ולא הוזכר בה כלל בקשות פרטיות פרנסה רפואה וכדו' (קובץ בית אהרן וישראל גילוי קי בשם פוסקי ומנינו).
טעם אחר: על פי פירוש הפני משה על דברי הירושלמי (שבת טו) כי כל האיסור שבכוונת הירושלמי רק הוספות בקשות של אדם אבל מופס ברכות דרבים דהיינו תפילה שנתקנה לרבים מותר לאומרה ביום השבת (ספר ברכת יהודה, קובץ מבית לוי עמוד פ).

לעסוק בעניני החג

מר"ח סיון ועד החג צריך לעסוק בהלכות חג השבועות (משנ"ב תכט א בשם הגר"א).

פרשת במדבר לפני שבועות

קוראים פרשת במדבר לפני חג השבועות, ומקורו מהנמרא במגילה (לא, ב) תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קוראים קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, מאי טעמא אמר אביי ואיתמא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה... עצרת נמי ראש השנה היא דתנן "ובעצרת על פירות האילן" (משו"ע תכח ד).

פרשת נשא

יש שנים שגם פרשת נשא נקראת לפני שבועות, כשאותה שנה היתה מעוברת וחל ר"ה ביום ה' שקוראים פרשת אחרי מות קודם חג הפסח, ואז קוראים נשא קודם עצרת (ביאור הלכה תכח).

תחנון

מתחילת הודש סיון עד ח' בסיון אין אומרים תחנון (שו"ע תעד, ג, וכן נהג החזו"א), והמנהג הוא עד י"ב בסיון (משנ"ב קלא ס"ק לו), והטעם: לפי שבב' בסיון אמר הקב"ה למשה לקדשם כדכתיב (שמות יט ה) "ועתה אם שמעו תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי" ומיד אחר כך הם שלשת ימי ההגבלה ואחר כך שבועות ואיסרו חג, טעם המנהג עד י"ב לפי שהם שבעת ימי השלמה לקרבנות של חג השבועות (מניא תעד, ג, משנ"ב שם ס"ק ח).

"אא"א" "ויהי רצון" "למנצח"

אומרים בימים אלו "אל ארך אפים" ו"למנצח" (לוח א"י), ואין אומרים "ויהי רצון" שלאחר הקריאה בימי שני וחמישי (לבוש תכט ב).

"ויהי נועם"

מנהג בני אשכנז: שאין אומרים "ויהי נועם" ו"ואתה קדוש" (שו"ע ריש רצה), והטעם: לפי שאין אומרים "ויהי נועם" כשחל יו"ט באמצע השבוע לפי שצריך שכל ימי השבוע יהיו ראויים למלאכה משום דכתיב בו "ומעשה ידינו כוננה עלינו" (משנ"ב שם ס"ק ג). ומנהג הספרדים לומר, והטעם: על פי הסוד (החיד"א רצה ברכי יוסף, בן איש חי ויצא ו).

יום המיוחס

יום ב' בסיון נקרא "יום המיוחס", והטעם: לפי שעומד בין ר"ח סיון לבין ג' ימי הגבלה ע"כ נקרא מיוחס, וכעין זה מצאנו בתענית (יה, א) הואיל ומוטל בין ב' ימים טובים עשאהו כיו"ט (ש"ת האלף לך שלמה ס' שלא).

טעם אחר: לפי שביום זה נאמר להם לישראל (שמות יט ה-ו) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש והיתם לי סגולה מכל

העמים" שנהיו אז לאומה המיוחסת (שער בת רבים, ליקוטי מהרי"ח).

טעם אחר: לפי שביום זה אמר להם משה לקדשם (ערוה"ש תעד ו).

שלושת ימי הגבלה

שלושת ימי ההגבלה: מג' סיון שהם שלושת ימים לפני חג השבועות נקראים "שלושת ימי ההגבלה". והטעם: על פי הפסוק "והיו נכונים ליום השלישי... והגבלת את העם סביב" (שמות יט, יא, יב). בתל"א בשבא אמר להו (שם ו) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים", בארבעה אמר להו מצוות הגבלה, בחמשה עביד פרישה. ומשה הוסיף יום אחד מדעתו, כי הציווי היה (שם ז) "וקדשתם היום ומחר". מאי דריש היום ומחר, היום כמחר, מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו, ולילה דהאידינא נפקא ליה, ש"מ תרי יומי לבר מהאידינא (שבת פז, א).

דינים: שלושת ימי הגבלה הם קצת יו"ט ואין נוהגים בהם אבלות של ספירת העומר.

תספורת: מנהג ירושלים להסתפר מר"ח סיון ולא בר"ח עצמו, והטעם: משום צוואת ר"י יהודה החסיד מלבד אם אין מקפיד בכך, ורבים מסתפרים החל מג' סיון שהוא יום ראשון לימי הגבלה (משנ"ב תצנ ס"ק לו). ולפי האר"י מחכים עד ערב שבועות.

נשואים: מותר לעשות נשואים בימים אלו (משנ"ב תצנ ס"ק טו).